

многим њемачким, италијанским и усташким снагама, а четницима да зада такав ударац од кога се више нијесу никада опоравили.

Поред увода, који је написао друг Тито, и реконструкције саме битке, коју приказује Велимир Терзић, прва књига обрађује дјевства I, II, III, VII, и IX дивизије, рад војних служби (санитета инжењерије) и посебних јединица као и дјевства Шесте и Петнаесте источнобосанске бригаде, које су на поосредан начин учествовале у овој бици. Ова књига доноси још неколико прилога — извода из ратних дневника и сјећања, који не кваре цјелину а обогаћују документарну и литерарну вриједност књиге.

Прилози објављени у другој књизи обрађују дјевства свих бригада које су учествовале у бици. Неколико сјећања на поједине важније моменте и догађаје и изводима из ратних дневника употпуњује слику.

У трећој књизи изложена су борбена дјевства мањих јединица — батаљона и чета, као и други видови дјелатности јединица и посебних служби Ударне групе.

Све прилоге објављене у овој едицији писали су непосредни учесници битке на Неретви —

старјешине јединица или руководиоци појединих служби. Неки од њих су се поред сјећања и личних запажања користили и литературом и архивском грађом, тако да њихови радови представљају мање студије са потребном апаратуром.

У свакој књизи објављена су по два или три извода из ратних дневника и по неколико документарних фотографија и скица, што доприноси непосреднијем доживљавању тих тешких и славних дана. Све три књиге су штампане на финој бездрвној хартији, у платненом повезу. На укупно око 1.600 страна, дато је 88 разних прилога (мањих радова који обрађују дјевства војних јединица, сјећања на важније моменте и догађаје, извода из ратних дневника), неколико десетина документарних фотографија и сл.

Захваљујући свједочанствима непосредних учесника догађаја, овом едицијом добили смо живу, свестрану и до сада најпотпунију слику збивања која су се првих мјесеци 1943. године одвијала у долинама Врбаса, Раме и Неретве, а коју би било немогуће дати само на основу сачуваних докумената из тог периода.

С. Станчић

Јово Михаљевић, ЖИВИ ЗАПИСНИЦИ, Младо покољење, Београд, 1965.

У издању Младог покољења недавно је изишао из штампе ратни дневник Јова Михаљевића ЖИВИ ЗАПИСНИЦИ. Овом књигом документарна литература о народнослободилачкој борби добија значајан прилог. Зависно од улоге коју је њен аутор као активни учесник народнослободилачког рата имао у периоду о којем пише (од 1. априла 1942. до краја исте године), казивања се углавном односе на батаљон, а територијално захватају подручје Црне Горе на којем је оперисао батаљон „13. јул“ и Босне, куда је водио борбени пут Другог батаљона IV црногорске бригаде, којим јединица-

ма је аутор припадао. Поред добре воље да остави писани траг о ономе што је преживљавао и што је било у његовом видокругу, писац је имао и способности да догађаје правилно оцијени, да одабере и запази оно што је било карактеристично и да све то једноставно саопшти. Стога, осим квалитета његовог дневника представља ауторитетност у излагању, како у погледу фактографских података које износи тако и у погледу сликања атмосфере, чиме дневник иначе обилује. То га чини посебно успјелим и привлачним за читаоца. Пада у очи чињеница да је у сликању атмосфере млад добила

упадљиво мјесто, нарочито у дуготрајним и исцрпљујућим борбама у Катунској нахији у пролеће 1942. године.

Дневник садржи увод, седамнаест поглавља и поговор. Поглавља носе називе према садржају текста који обухватају, а понекад и по једном једином догађају, који по интензитету онога што изражава представља тему за себе: Ручак на нишану, Горак мед, Папир из Јајца итд. И сама књига је добила име по једном поглављу које

својом садржином заиста одговара цијелом тексту.

С обзиром на вјеродостојност грађе коју презентира и објективност у сликању времена и догађаја, ратни дневник Јова Михаљевића представља драгоцен извор свестранијег и дубљег упознавања историје једног периода народно-ослободилачког рата на одређеном простору, те је са радошћу примљен од стране истраживача, као што ће несумњиво бити примљен и од свих љубитеља историје.

Ђ. Вуковић

СТАРИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ I (1963) и II (1964), Цетиње

Завод за заштиту споменика културе СР Црне Горе започео је 1963. године својим годишњаком *Старине Црне Горе I* врло корисну дјелатност. Прва свеска садржи више документованих прилога о разним питањима културног наслеђа Црне Горе, од споменика касне антике до оснивања неких културних установа у другој половини XIX вијека (о новом касноантичком мозаику у Петровцу на мору, о печатима Брањинске митрополије, Ивана Црнојевића, Цетињског и других најстаријих црногорских манастира, о дјелатности фрескосликара и иконописца из Будимље (крај XVI и почетак XVII в.) и др. Изложен је и проблем реконструкције првобитног изгледа античких храмова у Дукљи, као и резултат архитектонских испитивања на цркви св. Петра у Бијелом Пољу. Објављени су резултати конзерваторско-рестаураторских радова на овом познатом споменику с краја XII вијека. Објављени су такође документовани радови о старом књижном фонду у Црној Гори, о ризници Пивског манастира и дјелу сликара А. Раичевића (XVII

в.). Дат је и преглед активности Завода за заштиту опоменика.

Шире захваћена проблематика Завода од стране већег броја ауторитативних сарадника представља добар резултат напора Редакције.

Старине Црне Горе II објављују радове: о двјема праисторијским градинама у Петровићима, о историјским агломерацијама у урбанизму Титограда, о црногорској ратној застави са Фундине у Државном Ермитажу у Лењинграду, о подизању споменика владици Данилу на Орловом крсту 1896, као и о руском надбедренику из Бечића (XVII в.) и звону владике Данила изливеном у Мледима у почетку XVIII в. Стогодишњица смрти В. Ст. Караџића обиљежена је уводником *Вуковим трагом кроз Црну Гору*. Годишњак садржи и краће прилоге: Још једна билешка о сликару Андрији Раичевићу, Кула Бошковића у Паптровићима, Цркве са два олтара, Три представке вајара Јована Пешића и Једна Његошева слика израђена у Кини, као и саопштења и извјештаје о раду Завода.

Оба броја су лијепо опремљена и богато илустрована. **Ђ. П.**